

prinse în monografie, ar urma să admitem că în *opidum*-ul de la Manching a ființat, dacă nu unicul, în mod cert cel mai important centru monetar în care s-au emis piese de aur tip „Regenbogenschüsselchen” și de argint de tipul *quinarilor* și al unor serii de subdiviziuni. Pe viitor se impune însă o mai completă documentare în legătură cu sursele de procurare a materiei prime, respectiv a aurului și argintului.

În al patrulea și ultimul rind am dori să apreciem, cel puțin după cantitatea și valoarea descoperirilor monetare, că la Manching a existat unul din principalele centre politice

și economice celtice din sudul Germaniei. Aici trebuie să fi existat reședința conducerii unional-tribale a vindelicilor. Asemenea opinii sînt pe deplin sprijinite și de importante rezultate obținute de pe urma cercetărilor arheologice din ultimele decenii.

În încheiere, dorim să subliniem încă o dată valoarea științifică și documentară a acestei remarcabile monografii, realizată de unul din cei mai de seamă specialiști, Hans-Jörg Kellner, precum și excelențele condiții grafice de apariție asigurate de editura Franz Steiner din Stuttgart.

Constanța Preda

Türk Numismatik Derneğinin 20. kuruluş yılında İbrahim Artuk'a armağan (A Festschrift presented to İbrahim Artuk on the occasion of the 20th anniversary of the Turkish Numismatic Society), İstanbul, 1988, VIII + 278 p.

În 1988 Societatea Numismatică Turcă a împlinit 20 de ani. Cu acest prilej a fost publicat volumul pe care-l prezentăm, dedicat totodată primului președinte al acestei societăți, İbrahim Artuk. La realizarea lui au contribuit numismați și istorici din Turcia, Europa și S.U.A. Parcurgînd sumarul (p. III—IV), observăm că s-a optat pentru înscrierea articolelor în ordinea alfabetică a numelui autorilor, ordine încălecată numai în cazul ultimelor două, probabil, sosite cu întârziere la redacție. Cu o singură excepție, fiecare contribuție este tipărită în turcă și într-o limbă de circulație internațională și de aceea paginile pe care le vom indica se referă la ambele versiuni.

În prefața semnată, în numele comitetului executiv al Societății Numismatice Turce, de președintele Cüneyt Ölçer, aflăm câteva considerații asupra evenimentului aniversat și asupra rolului lui İbrahim Artuk și al soției sale, Gevriye Artuk. În întemeierea societății (p. V și VII). După ce mulțumește celor care au contribuit la realizarea volumului (p. 1—2), Gevriye Artuk ne oferă o scurtă biografie a lui İbrahim Artuk (p. 3—8) și o listă bibliografică (p. 9—12). Reținem din biografia sârbătoritului că s-a născut la Havran, în Siria, în 1915. După moartea tatălui pe frontul din Caucaz, a fost crescut de bunicul său și, după școlile din Mardin și Gaziantep, a urmat secția de istorie a Facultății de Literatură din cadrul Universității din İstanbul. Împreună cu soția sa, Gevriye Artuk, a lucrat la secția numismatică a Muzeului Arheologic din İstanbul; au editat în două volume catalogul expoziției acestuia. Solii Artuk și eliva entuziaști au fost inițiatorii întemeierii Societății Numis-

matice Turce, în 1968. Autor a numeroase articole și participant la congrese internaționale, İbrahim Artuk este membru fondator al Societății pentru sprijinirea Muzeului Arheologic și membru în Societatea pentru sprijinirea Palatului Topkapı, Institutul Selcuk din Ankara, The American Numismatic Society, The Royal Numismatic Society și The Oriental Numismatic Society (Londra).

Din motive necunoscute volumul propriu-zis începe și se încheie cu o notă de numismatică abbasidă semnată de Nusret Aktan (p. 13—16, versiunea turcă; p. 275—276, engleză). Kemal Aydınloğlu prezintă medaliile Semilunii Roșii Otomane (p. 17—36), iar Jean-Louis Bacqué-Grammont „Două ordine ale lui İbrâhîm Paşa”, mare vizir sub Süleyman I în perioada 1523—1536 (p. 37—48). „Cele mai vechi informații asupra florinilor otomani” sînt analizate de N. Beldiceanu și Irène Beldiceanu-Steinherr (p. 49—64). Documentele arată că otomanii au bătut monedă de aur de tip venețian înainte de 1425, autorii fiind de părere că începutul acestei activități s-ar putea situa în vremea lui Bayezid I. Atelierele emitente au fost: Edirne, Serez și İstanbul. Marie-Mathilde Alexandrescu-Dersca Bulgaru tratează „Despre peșkeș-ul bayram-ului trimis Porții de Principatele Române (sec. XVI—XVIII)” (p. 65—86). Este vorba de peșkeș-ul trimis de Moldova și Țara Românească, a cărui evoluție este urmărită în legătură cu anumite aspecte ale relațiilor politice, economice și financiare cu Imperiul otoman. Autoarea folosește, atît în titlu cît și în text, denumirea „Principatele Române”, total neadecvată pentru secolele XVI—XVII, urmînd a se

înțelege că numai Moldova și Țara Românească au fost „române”, nu și principatul Transilvaniei. Cititorul străin care și-a pus această problemă are prilejul să afle răspunsul eronat chiar în acest volum, într-un articol în care István Gedai numește Transilvania secolelor XVI—XVII, fără nici o ezitare, „Ungaria de Est”, completând astfel spațiul lăsat cu generozitate în afara „Principatelor Române” de autoarea citată. Robert E. Darley-Doran face unele considerații metodologice generale privind studiul monedelor otomane (p. 87—94), iar Celil Ender prezintă „Două monede ilkhanide purtând ziua baterii” (p. 95—101).

Istvan Gedai debutează în domeniul numismaticii otomane semînd un articol intitulat „Monede turcești în Ungaria în secolele XVI și XVII” (p. 102—133). Articolul oferă o imagine trucată a situației regiunilor avute în vedere și nu ar merita a fi discutat, deoarece este evident că Istvan Gedai este concentrat asupra propriilor păreri. Textul nu se bazează pe izvoare, ci este țesut pe ideile preconceptuate ale unui om stăpînit de ură sau de dispreț față de popoarele cu care maghiarii au conviețuit, mai ales față de români și față de sașii din Transilvania. Dacă totuși insistăm asupra acestei opere, o facem din respect pentru cititorii străini care, amăgiți de renumele nemeritat al numismatului budapestan, și-ar putea însuși din ideile fantaziste expuse aici. Prin „Ungaria în secolele XVI și XVII” autorul înțelege statul maghiar în configurația momentului de maximă expansiune, deși regatul a dispărut în 1541, cînd însuși Süleyman Magnificul aflat la Buda a avut satisfacția de a-și face rugăciunea în catedrala Fecioarei devenită geamie. Minimă-lizînd importanța vîlăietului de la Buda (căci despre cele de la Timișoara și Oradea înființate ulterior nu pare a avea cunoștințe), Istvan Gedai vede statul maghiar supraviețuind în teritoriile anexate de Habsburgi și mai ales în Transilvania, care este pentru el „Ungaria de Est”. Această viziune nu ar trebui poate să supere, dacă ar avea ca scop a demonstra contribuția maghiarilor din teritoriile din afara provinciilor otomane la istoria spațiului central-european și, bineînțeles, la evoluția ansamblului poporului maghiar. Autorul ajunge însă să afirme că la sud și est de „bazinul carpatic” erau teritorii sub jurisdicție otomană. În secolele XVI și XVII, pentru Istvan Gedai nu există Moldova și Țara Românească, nici români și nici măcar sași, ceea ce-l pune în imposibilitatea de a analiza comerțul Transilvaniei. Cu siguranță că nici nu și-a propus acest lucru, deoarece ignoră cu desăvîrșire bibliografia românească (inclusiv semnalările de descoperiri monetare, deși întocmește un repertoriu) și chiar pe cea ungurească referitoare la relațiile dintre

cele trei țări române. Sînt citate doar cîteva lucrări ungurești cu privire la monede europene, cele de numismatică otomană fiindu-i total necunoscute, cu toate că titlul anunța un articol despre monede turcești. Remarcăm de asemenea că în repertoriul descoperirilor denumirile localităților și ale diviziunilor administrative din spațiul românesc sînt cele maghiare dinaintea primului război mondial. În fine, nefiind preocupat și nici capabil de a trata tema indicată de titlu, autorul bate cîmpii cu considerații despre monedele europene. În această situație, persoanele aplecate asupra studiului numismaticii otomane pot oare afla ceva care să le intereseze în această operă? Mai nimic, în afară de semnalările jalnic de imprecise din repertoriu. În schimb, ar trebui poate să reînin axiomele istorice ale politicianului Istvan Gedai: ideea ridicolă a „continuității” Ungariei în secolele XVI și XVII (vezi și cele trei hărți care prezintă cu insistență „granița țării” pe Carpații Răsăriteni și Meridionali), aceea despre slabele sale legături cu Imperiul otoman (deși Buda era atunci un oraș important al „Casei Islamului”), despre puternica sa vocalie europeană (în afirmarea căreia pașalicul va fi avut un rol hotărîtor!) sau despre uniformitatea de invidiat a structurii populației (fără români și sași în Transilvania etc.). Sîntem convingși că specialiștii în numismatică otomană se pot lipsi fără nici un regret de „luminile” aduse de asemenea contribuții!

În continuare, Kemal Göde prezintă „Monedele statului Eretna (1327—1381)” (p. 127—140), din păcate fără ilustrație, iar Siyret Gözalan discută modul în care a fost distribuită medalia otomană a războiului cu Grecia din 1897 (p. 141—146). Este bine venită contribuția lui Raymond J. Hébert, „Fynes Moryson despre monedele otomane la 1617” (p. 147—156). Sînt reproduse pasajele referitoare la circulația monetară în Imperiul otoman, cuprinse în jurnalul de călătorie al englezului Fynes Moryson (1566—1630), tipărit în 1617 și reeditat în 1907, oricum mai greu accesibil.

Sabahattin Konakçı publică patru monede ilkhanide (p. 157—162), după care Garo Kürkman se oprește asupra monedelor de cupru ale karamanilor (p. 163—180). Sînt lăsate deoparte deocamdată piesele anonime cu atribuire incertă, care ar putea fi otomane; confirmînd justetea unei observații formulate de noi anterior, dar necunoscută autorului (E. Nicolae, BSNR, 77—79, 1983—1985, 1986, p. 483—484). Prima grupă poartă numele emitentului: patru de la Mehmed Bey al II-lea (1402—1419 și 1421—1423) și una de la Ibrahim Bey (1421 și 1423—1463), căreia i se adaugă încă una, pe baza reversului ornamental comun și cu aversul purtînd un ornament din aceeași categorie. Alte 10

emisiuni conțin în legende formule specifice : urări de soartă norocoasă.

Kenneth M. Mackenzie prezintă șahî (= dirhemi) și larini ai atelierului otoman din Basra (p. 181—190). Cei patru dirhemi descriși au fost emiși sub Murad al III-lea, Mehmed al III-lea, Ahmed I și Osman al II-lea; din cauza stării de conservare și a baterii defectuoase, întregirea legendelor este parțial nesigură. Cit privește începutul baterii de dirhemi în monetăriile otomane, lucrurile nu sînt încă limpezi, căci de la Selim I, în vremea căruia, după unii istorici, s-ar fi bătut deja, noi nu cunoaștem să se fi semnalat asemenea piese.

Şeham al Mahdi semnează un articol despre monede bătute în Egipt în numele lui Selim I în 1517—1519 (p. 191—199): sînt descrise două emisiuni de aur și una de cupru. Jürgen Mikeska dezvoltă „Citeva idei referitoare la falsuri și imitații ale monedelor otomane” (p. 201—212). Autorul se oprește asupra perioadei de după Süleyman al II-lea, exemplificînd cu piese de nominal mare turnate sau bătute. După cum arată mai demult Kenneth Mackenzie, unele imitații foarte „corect” executate, proveneau din atelierele unor puteri străine și erau destinate a înlesni comerțul cu regiunile de la marginile imperiului. Pentru „epoca acelei” se arată doar că falsurile și imitațiile sînt foarte dificil de depistat, dar pentru țările române putem spune astăzi că ele au început să fie puse în lumină (Luana Popa, E. Nicolae, *Un tezaur de aspri otomani din colecția Muzeului județean Brașov*, comunicare la Al VII-lea Simpozion național de numismatică, Constanța, 25—27 mai 1990).

Urmează un articol semnal de Cüneyt Ölçer: „Aceele date 823 aparținînd lui Leys, fiul lui Ilyas Bey de Mentese” (p. 213—220). Aceste monede vin să lămurească unele aspecte ale crizei statului otoman din anii 1419—1421, legată de instalarea la Edirne a pretendentului cunoscut sub numele de „falsul Mustafa”. Se considera anterior că Ilyas de Mentese ar fi murit în același an cu Mehmed Çelebi, 824 după hegîră (1421 e.n.), și că, profitînd de situația confuză, cei doi fii ai săi ar fi fugit din Edirne, unde

fuseseră trimiși ostatici, în principatul lor Aceelele cu data 823 emise de Leys și o inscripție de la Peçin reinterpretată acum, arată că moartea lui Ilyas Bey s-a petrecut cu un an înainte. Ar rezulta că fiul său Leys ar fi fost instalat chiar de Mehmed Çelebi, cu intenția de a-i dovedi aliatului lui Mustafa, Cüneyd Bey de Aydın, că independența emiratelor anatoliene va fi respectată și a-l determina astfel să nu-l mai sprijine pe pretendent, ceea ce se va și împlini.

Slobodan Srećković prezintă activitatea atelierului monetar otoman de la Belgrad sub Süleyman I (p. 221—242). El ar fi fost deschis în 1562 și a produs inițial acele, iar la sfîrșitul domniei, în 1566, și piese de aur. Pentru aspri, sînt definite, pe baza aversului, trei grupe notate A, B și C. În privința modului de scriere a numelui atelierului pe revers, la grupa A se observă „separarea” literei *re* de *ghain*, care la celelalte două grupe fac corp comun: din eroare, ilustrația însoțind aceste explicații a fost inversată. Două acele din grupa B, din păcate neilustrate, sînt suspectate a fi contrafaceri. Pentru monedele de aur cunoscute (cinci exemplare), autorul distinge trei ștanțe pentru avers și două pentru revers.

Tuncer Şengün publică două monede inedite de la Ibrahim Bey și Musa Bey de Mentese (p. 243—249), iar V. Popp, G.-R. Pui și H. Wilski prezintă monede otomane din Yemen (p. 251—266), emisiuni de la Süleyman I pînă la Murad al IV-lea, bătute la Aden, Hodeidah, Kawkaban, Sana'a și Ta'izz. Volumul se încheie cu o sinteză a activității atelierelor care au bătut argint în etapa tercie a epocii selgiukide, datorată lui Rudi Paul Lindner (p. 267—274). Lăsînd la o parte numeroasele erori de tehnoredactare și tipografice, cartea se înfățișează ca o mare realizare, care n-ar fi fost posibilă dacă, în urmă cu peste două decenii, cițiva entuziaști grupați în jurul lui Ibrahim Artuk, acum omagiat, n-ar fi pus bazele Societății Numismatice Turce, către care se îndreaptă și urările noastre cele mai bune.

Eugen Nicolae

